

Рисунок, як проблема художньої освіти

Академічний рисунок є базовою дисципліною оволодіння засобами зображення людини та предметів, що її оточують. У мистецтві та дизайні існує правило: людина – мірило всіх речей. Українське мистецтво виходить з традиції мистецтва греко-римської цивілізації, у якій рисунку віддається важлива роль.

За свою чотирьохсотлітню історію, київська рисувальна школа, починаючи від Лаврської іконописної школи, трималася принципів швидких начерків з натури шляхом активізації пам'яті, про що свідчать 1500 кужбушків Лаврської іконописної майстерні: рисунок з натури плюс копії графічних творів європейських майстрів. На всіх етапах розвитку Київська академія ДПМД ім. М. Бойчука від Лаврської іконописної школи, Київської рисувальної школи М. Мурашка, Київського художнього училища, Київської художньої індустріально-промислової школи Ю. Михайліва та майстерні М. Бойчука в Українській Академії Мистецтв академічний рисунок класичного спрямування дотримувався графічних принципів, у яких характерна лінія окреслює форму предмета, або кольорової плями. Для вправного володіння лінією слід пройти стадію вивчення детального аналізу складових форми, яка характеризує об'єм предмета та зрозуміти його конструкцію. Все в природі має геометричну об'ємну побудову з паралелепіпедів, циліндрів, конусів, пірамід, кубів, та куль, куди вписуються реальні природні форми людей, тварин, дерев, квітів. Тому важливо навчити майбутнього художника мислити конструктивно. Професійна школа виховання архітектора, художника, дизайнера передбачає поступове навчання від простого до складного.

Скільки людина займається мистецтвом творення життєвого середовища, стільки перед майстрами мистецтва стоїть проблема рисунку. Для кожного художнього стилю характерна художня лінія, яка окреслює кольорову чи тональну пляму. Звернімо увагу, що мистецтво оздоблення архітектурних споруд має декоративну площинну трактовку. Для порівняння роздивимося стінопис та барельєфи єгипетських храмів, фрески палаців на острові Крит, розписи античної чорно-лощеної кераміки, фрески у місті Помпеї, тощо... Монументально-декоративний живопис Візантії органічно успадкував художні засоби Єгипту, що сформував особливий художній стиль та віртуозний рисунок, який відігравав прикладну роль при трансформації форми для різних матеріалів і технік (особливо мозаїки, фрески та іконопису). У XV ст. архітектор Альберті у трактаті «Три книги про живопис» стверджував: «Мистецтву вчать за правилами та прийомами, а

потім це засвоюють на практиці.» Такі принципи сповідував і Альбрехт Дюрер. У світовій культурі кожен архітектурно-художній стиль має свої принципи зображення на площині. У ХХ ст. художня освіта представлена різними яскравими художніми школами, серед яких помітну роль відіграла Веймарська школа Баухаузу, у якій надавали значення малюванню людини в аналітичному підході до пропорцій, пластики, взаємодії фігури і середовища, статичності і динаміки. Засобами математичного обґрунтування пропорцій було започатковано принцип конструктивного рисунку, який протистояв академічному змальовуванню з натури. Акцент робився на механіці і конструкції людського тіла. Викладання велося попри заперечення багатоденного студіювання форми: «Форму обличчя слід вивчати довго, доки не усвідомиш найхарактерніші риси, а затим швидко, емоційно виконувати на папері. Форма, яка здатна висловити зміст перетворюється на мистецтво.», - писав у 1911 році викладач Баухаузу Василь Кандинський.

В історії відомий стиль архітектурного і художнього модерну, представником якого був Альфонс Муха (в Україні архітектурний модерн представляв архітектор Василь Кричевський). Яскравим прикладом художнього модерну була книжкова графіка В. Фаворського, Г. Нарбути, В. Перевальського, В. Лопати.

Про значення рисунку писали багато видатних художників і філософів, зокрема наш видатний земляк Григорій Сковорода, який вчився рисунку в Києво-Могилянській Академії у своєму трактаті «Наркіс» писав «Рисунок есть как скелет в теле. Без рисунка живопись есть одна грязь». Видатний грецький художник Аполлдор першим почав малювати тіні, а також Анемес (356-308 рр.) писав у своїх правилах мистецтва «Жодного дня без лінії». Перші Академії мистецтв в Європі утворилися у Болоньї - 1582р., Парижі – 1648р., Римі – 1660р., Відні – 1692р., Берліні – 1696р., Мадриді – 1753р., Петербурзі – 1757р., Лондоні – 1768р.

Українська художня освіта, яка розпочалася у Києво-Могилянській Академії у 1632р., куди входила Лаврська іконописна школа, стали основою книгодрукування, іконопису, монументально-сакрального живопису, парсун, художньої обробки дерева, металу та архітектури. Справедливо вважати, що профіль художнього навчання в Лаврській іконописній школі повністю успадкувала Київська Академія ДПМД ім. М. Бойчука, що дає підстави відзначати 400-літній ювілей нашого художнього закладу.

Викладанню рисунку приділяв увагу археолог Йоган Вінкельман 1717-1768рр., який вважав, що суттю прекрасного є зображення природи за правильного рисунку, помпозитиву і пропорції: «-Щоб бути великим наслідуй древніх!».

Живописець Рафаель Менге писав, що художник весь час повинен рисувати, як живописець, а писати, як рисувальник. У Петербурзькій Академії Мистецтв ректор-професор Антін Лосенко розробив атлас рисунків для копіювання та став відомим, як «зачинатель школы русского рисунка».

Видатні художники, вихідці з України, зіграли велику роль у становленні Російської Академії мистецтв. Зірками Петербурзької Академії мистецтв стали відомі українці: В. Боровиковський з Миргорода, Дмитро Левицький з Києва, Кирило Головачевський з Коропа, Іван Саблучок (Саблуков) з Харківщини, Микола Ге з Чернігівщини, скульптор, автор пам'ятника «Мініну і Пожарському» в Москві - Іван Мартос з Ічні, Ілля Ріпін з Чугуєва.

Карл Брюллов (1799 – 1855рр.) багато писав: «Не пропускайте жодного дня привчати руку до послуху. Робіть з олівцем те, що постійно роблять артисти зі смичком, голосом, тільки тоді можна стати в повній мірі художником.» А також: «Щоб художник почав роздумувати і відчувати без будь якої напруги, щоб олівець бігав з волі думки. Думки повернулися – і олівець повинен повернутися теж».

Порушення пропорцій не припустиме як при зображенні голови так і постаті. Важливо дати студентам поняття про канони побудови людської постаті:

- 1) дорійський стиль – канон скульптора Поліклета V ст. д.н.д., в якому голова людини співвідноситься з висотою постаті, як 1:7;
- 2) іонійський стиль – канон скульптора Лісіпа. Співвідношення 1:8;
- 3) візантійський канон – співвідношення 1:8,5;
- 4) канон Ріше та Кальмана – співвідношення 1:7,7;
- 5) канон епохи кубо-футуризму – «модулар» архітектора Ле Корбюзьє.

Видатний майстер монументального живопису, академік НАМУ, професор Стороженко визначав «справжній рисунок, як професійне ремесло і традиції, технологія і дух. Без ремесла дух не злетить. Рисунок – це інтелект, а живопис – це спалах».

У монографії «Рисування з натури» в 30-х рр. ХХ ст., професор М. Радлов висловив думку про доцільність диференційованого підходу до рисунку, орієнтованого на художню спеціалізацію та обґрунтував два типи натурного рисування – рисунок площинний (графічний) та тональний (живописний), а також тривимірний об'ємний (скульптурний). В основі графічного методу лежить технічний прийом лінії при мінімальному тоні, який формує цілісний образ моделі. Яскравим прикладом є графіка А. Дюрера, гравюри лаврської іконописної школи, портретні начерки М.

Фешина, графіка Фаворського, рисунки і та лінійна методика школи М. Бойчука. Принципи «обрубубання» форм, мінімальність засобів та лінія, закладена А. Дюрером викладав ще професор Д. Кардовський. В основі всякої конфігурації форм лежить комбінаторика геометризованих форм. Це особливо актуально в промисловому, графічному дизайні, дизайні середовища, та різних формах декоративного мистецтва від металу, кераміки, текстилю, до монументально-декоративного живопису. Метод «обрубубання» форми – це початкова стадія ведення рисунка. В основі методу «обрубубання» лежить визначення лінії напруги, утворюваної перетином площин форми. Не володіючи принципом «обрубубання» скульптор не може створити пластичний виріб.

Відомий метод В. Серова: перший етап – створення характерного начерку, який граничить із шаржем, що поступово заковується у форму, втрачаючи в процесі свою характерність. Другий метод – рисувальник іде від схеми конструкції, рухаючись до виявлення характерної індивідуальності натури.

Навчання рисунку у Київській Академії ім. М. Бойчука ґрунтується на базі попередньої художньої середньої освіти, яка навчила учня базовим принципам рисування з натури. Мається на увазі, що учень пройшов стадію рисунку геометричних фігур, натюрмортів, архітектурних та природних краєвидів. Тому рисунок в Академії ім. М. Бойчука передбачає вдосконалення попередньо-набутого вміння малювати.

На першому курсі два семестри на кафедрі монументально – декоративного живопису виконують рисунки з античних гіпсових голів. Наприклад: голова Діани, Афродіти, Атени в шоломі, поступово ускладнюючи завдання характерними портретними образами Сократа, Гатамелати та ін... В контрасті до перших завдань ставиться голова Ніколо Да Удзану.

У 3 семестрі 2 курсу, надалі завдання ускладнюється зображенням голови у складному ракурсі – драматичний образ Лаокоона та портрет Гомера. Надскладне завдання полягає не тільки в зображенні ракурсу голови а й густоті елементів волосся та бороді. Нарешті монументальна голова Зевса (Украя), завершує вивчення голови. Рисунок голови передбачає аналітичну побудову об'ємів, загострену увагу до всіх деталей та узагальнення форми. Після цього студент готовий до роботи з живою натурою. Кількість завдань на 1 семестр – три, по 20 аудиторних годин на кожне завдання, а на 2 семестр – 4 завдання по 20 годин на кожне. Останнє завдання - виконується з натури.

У 5 семестрі 3 курсу завдання присвячується вивченню анатомічної будови пів-фігури людини (рисунок «Екорше лучника») – 20 годин. Окрім

аудиторної роботи навчальною програмою передбачається стільки ж годин для самостійної роботи над завданням у майстерні – 2 копії гравюр Дюрера, лист А1.

У 6 семестрі 3 курсу виконується рисунок «Екорше лучника зі спини» – 20 годин. В контрасті до екорше виконується рисунок жіночого торса узагальненої форми (антична півфігура Діани, або Афродіти) – 16 годин. Третє завдання 6 семестру – рисунок чоловічої півфігури з натури, конструктивного характеру. Четверте завдання – рисунок одягнутої жіночої натури в м'якому матеріалі.

На IV курсі вивчається постать людини в стані статичності і руху. Першим завданням VII семестру є стояча постать оголеного чоловіка на відпрацювання пропорцій людини, далі – постать сидяча, постать у складному русі, а також жіноча постать.

1 завдання VIII семестру: постать лежача, оголена – лист А1; 2 завдання – постать одягнена; 3 завдання – композиція з двох постатей, стоячої та сидячої. Завдання для самостійної роботи – 5 копій рисунків Мікельанджело, (розм. А3), та 1 копія фрески (лист А1).

Всі постановки komponуються на виразному декоративному тлі. Це сприяє творчому осмисленню завдання та створенню двовимірного зображення середовища, що є необхідною умовою синтезу архітектури та живопису.

Програмою передбачене активне копіювання класичних зразків мистецтва майстрів минулого, зокрема Мікеланджело, А. Дюрера, портретний живопис видатних художників, візантійські фрески та мозаїки, рисунки Лаврської іконописної школи, а також площинні рельєфи з Єгипту, персидської мініатюри та вітражі готичного стилю.

Важливим завданням для студентів є декоративна стилізація постановок, трансформація об'ємного тривимірного зображення у площинне двовимірне. Це допомагає студенту інтерпретувати реалістичні форми для різних технік МДЖ (мозаїка, вітраж, гобелен, кераміка та стінопис).

Школа рисунку в Академії ім. М. Бойчука – це свідчення 80-річного поступального накопичення досвіду підготовки професійних художників декоративного мистецтва і дизайну.

2020-2024рр.

Народний художник України
Лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка
Академік Національної Академії Мистецтв України
Професор

В. Прядка

